

Deklarašuvdna čihččet Sámi parlamentarihkkariid konfereanssas Árviesjávrries, 31 beaivvi miessemánus 2023

Sámieatnama sámedikkiid parlamentarihkkárat celket čuovvovaččat:

Mii sámit leat eamiálbmot Sámis. Don doloža rájis lea min álbmot háhkan ealáhusa ja hálddašan dan eatnamiid ja čáziid stuorimus fuolain ja áktejumiin. Mii leat oassi Sámi eanadagain. Min eallin- min kultuvra, kulturčadaheapmi, ja birgen- lea heivejuvvon heivehahtti dássadagain dan gaskkas maid luondu sáhtta addit ja mas mii sáhttit ávkkástallat luonddu goarideami haga. Min vuohki eallit váhtá viiddes čiekŋalis máhtu, rabasvuoda ja ahte sihke ovttaskas olbmui ja servvodagas lea iešheanalaš ovddasvástáduš.

Mii sámeparlamentarihkkárat Sámis ovddastit eanet go 30 000 eaktodáhtolaččat čálijuvvon sámi ovttaskasaid Suomas, Norggas ja Ruoŋas.

Mii deattuhit ahte Sámis gos min vuodđokultuvrra ja rievttit sierra álbmogin ásahuvvoje.

Čujuheami ovdalaš cealkámušaide dain guhitta parlamenttalaš konfereanssaide ja buriin dáhtuin lotnolaš gutniin láhttet eurohpálaš parlameantarismmáin, háhkat progresiivalaš ovdáneami gos bijut nugo našunála riikkarájiid rasten boahťa movttiidahttojuvvot.

Duodašta ahte sámi álbmot lea seammá árvosaš go eará álbmogat, ja mis galgá leat riekti doaibmat ja atnit iežamet earáláganin ja dakkáriin galgat mii árvvusadnut.

Duodaštit ahte nállevealaheapmi lea fápmu mii báidná oarjemáilmmi servvodaga ja lea vuodđun struktuvrralaš ja ásašuslaš vealaheapmái Eurohpás ja davviriikkain.

1) Eurohpálaš Green Deal (ruoná šiehtadus) nugo bukto ovdán Eurohpá kommišuvnnas: **boahťa muktit Uniuvnna ođđaáigásaš, nákkabeaktilis ja gilvaleaddji ekonomiijan** ja maiddá **“Muktit dálkkádat- ja birashástalemiid vejolašvuhtan ja dagahit muktima vuoiggalaš ja buohkaid fáttmasteaddji.”** Vuoittuid háhkan Árktesis gáibida luohtehaddi muktima mas lea sihke unnideapmi ja lasihuvvon gierdogeava sirkulerema.

Eamiálbmogin Eurohpás mii biehttalit buot figgamušaid min eatnamiid ja čáziid ja mearaid eksploateremiidda min miehtama haga ja suddjen dihte min kultuvrra, ealáhusaid ja eallinvuogi.

Mii gáibidit ahte gaskariikkalaš instrumeanttat olmmošlaš vuoigatvuodaide, nugo ILO 169, UNDRIP, ICCPR ja ICESCR čadahuvvojit dakkaviđe. Dan eamiálbmogiid buorin nu ahte vuoigatvuodát eatnamiidda ja čáziide suodjaluvvojit gaskariikkalaš lágaid mielde.

2) Buot aktevrrat, oktan stáhtalaš fitnodagaid, maid doaibmá čuoheá lundui ja birrasii sámiid árbevirolaš guovlluin, lobiid ohcamušain galgá gávdnit polisi dasa movt suddje, gudnejahtta ja dovddasta olmmošlaš vuoigatvuodaid ja eamiálbmogiid.

Mii gáibidit olmmošvuoigatvuođa standárddat ja polisit ráhkaduvvojit buot aktevráide Árttis.

3) Alimus duopmostuoluid duomut iešguđet davviriikkaid stáhtain adde sámiide rivttiid nationála stáhtaid lágaid ektui.

Mii muittuhit ahte šiehtadusaid ollašuttimat, dahje eará konstruktiivlaš bijut, ja oktavuoha man vuodđu lea ráđđehallan ja oktasašbargu, lea vuodđu luohtehahti ja bastevaš doaibmaguoibmevuhtii davviriikkalaš stáhtaid ja sámedikkiid gaskkas.

4) Sámiid árbevirolaš eallinvuohki mas leat dábit, doaimmat, borramušvuođadagat ja vuoiŋgalašvuohta leat oasis min kultuvrra árvvus. Ja dát erenoamáš vuohki gáibida suoji, gudnejahhtima ja dovddasteami sihke nationála ja regionála dásis. WHO cealká “Dearvvašvuohta lea eallindilli ollislaš fysalaš, mentála ja sosiála čalgui ja ii dušše dávdmaid ja doaibmahehttehusaid váilevašvuođa”.

Mii gáibidit davviriikkalaš stáhtaid ráhkadit lágalaš ja čadahit riektelaš suoji sámiid sosiála buresbirgemii.

5) Árbevirolaš borramuš lea dehálaš sámiid identitehtii ja kultuvrii. Borramuškultuvrras leat lunddolaš jahkeáiggiid rievdamat ja mearriduvvo áigodatlaš valljivuoha murjiide, lottiide, guliide, urttaide, sarvvaide, šattuide, bohccuide ja fuodđuide. Dehálaš vuodđu sámi borramušaid buori kvalitehtii lea buhtis ja billiskeahces luondu ja eleš ja bastevaš sámi eallinbiras. Sámiid erenoamáš bivdin, guolásteapmi ja čoggin borahahtii šattuain buktá oasis min borramušsihkarvuhtii Árttis.

Lea oalle dehálaš eastit invasiiva šlájaid oaččut sajádaga min árbevirolaš guovlluin. Invašuvdna ođđa šlájain lea njuolga uhkáduš min ealáhusaide.

Mii, eamiálbmogiin, albmanahhtit min rievtti bisuhit borramušsuvereniteahta.

6) Ráddjejuvvon luonddunávccat Sámis leat sakka váikkuhuvvon mearehis garra eksploateremis maŋemus 100 jagiin. Álbmotmeahccin, luonddusuodjeguovlluin, biosfeara-guovlluin galgá gávdnot oktasaš guovlu riikkarájiid rastá. Mii dovddahit min mearrádusa oktasaš guovllut rájiid rastá mii suddje nanusvuođa ja caggá globála liegganeami. Gaskariikkalaš reaidut olmmošvuoigatvuođa váras nannejit ahte eamiálbmogiin lea riekti iešmearrideapmái danne go sii leat álbmogat dan oktavuodas mii lea Oktasaš artihkkalis 1 jagi 1966 Konvenšuvnnas riikavuloš ja politihkalaš rivttiin ja jagi 1966 Internationála konvenšuvnnas ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš rivttiin.

Mii cealkit min rievtti geavahit sámi iešmearrideami ceggen dihte riikkarájiid rastejeaddji sámi regionna gos suddje min kultuvrra, biologalaš girjáivuoda ja bisuheami.

7) Agenda 2030 lea doaibmaplána man ulbmil lea muktin bastevaš servvodahkii ja čalgui olbmuide ja planehtii. Agenda 2030 ulbmil ja oasseulbmilat leat integrerejuvvon ja juohkemeahtumat ja gullet buot njealji dimenšuvnnaide bastevaš ovdáneapmái: ekonomalaš, sosiála, kultuvrralaš ja biraslaš. Ulbmil 15 Agendas 2030:s ovddida: Suddjet divodeaddji ja ovddidit bastevaš geavaheami nannáma ekovuogádagain, mehciid bastevaš dikšun, caggat sáttomearaid leavvama.

DOHKEHUVVON 2023-05-31

Jorggaluvvon nuortasámegillii

Mii dovddastit ahte borramušváraiduhttimis lea mánggat dimenšuvnnat, maiddáí dearvvašvuohta, čálgu, giella, identitehta ja birgen mat buohkat eavttuhit oppalaš meannudeami ja njuolgga ángiruššama sámi álbmogis.

”Cealkit mis oktasaččat lea geatnegasvuohta hálldašit ja doalvut min oktasaš árbbi min máttuin viidáset sámi servvodaga buorrin, ja dan ovddusgovlui suodjalit min árvosaš eamiálbmotrivttiid eatnamiidda, čáziide ja luondduriggodagaide- olbmuid geavaheami vuodul dáid eatnamiid don doloža rájis”.

Jáhkámáhkke julggaštus. *Jorggaluvvon sitahta vuosttaš parlamentáralaš konfereanssas mii lei Jáhkámáhkkes guovvamánu 24 beavvi 2005.*

Nordkalottfolket; Ulf Tore Johansen, Knut Einar Kristiansen, Gry Hege Warth, Sylvi Pedersen Watne ja Håvard Kristiansen reserveiežas mearrádusa vuostá dohkkehit Árviesjávrrie-julggaštusa mii guoská gurgudusa rasisma birra iežas evttohusa váras ahte sátni báidna válde eret.